

Het bijbelse kernwoord manna (hemels brood)

I. HET OUDE TESTAMENT

Onderstaande gegevens zijn verzameld uit Gesenius' Hebr. und Aram. Handwörterbuch; 16^e Aufl. 1915 en Abr. Trommius, Nederlandse Concordantie (6^e herz.dr.). Zie onder I.A.a.

I. מַּנָּה m. suff. מְנַהֵם (n. a. *codd.* מְנַהֵם), m. — Manna, d. wunderbare Nahrung der Israeliten in d. Wüste Ex 16 31. 33. 35. Nu 11 6—9. Dt 8 3. 16. Jos 5 12. Neh 9 20. Ps 78 24 (dah. מַּנָּה מִן הַשָּׁמַיִם Ps 78 24, מַּנָּה לֶחֶם שְׁמַיִם 105 40, לֶחֶם אֱלֹהִים *Engel-brot* 78 25 genannt). Spätäg. *mn(n?)w* ist, wenn = Manna, entl. aus d. Sem. (geg. Ebers, Durch Gosen 226 f.). Gemeint ist wohl (was freilich Palmer, Wüstenwand 59 f. bestreitet) das noch vorkommende Manna (مَنْ) bei den Beduinen der Sinaihalbinsel) d. i. der aus den Zweigen der *Tamarix gallica mannifera* (Ehrenberg; Boissier 1 775) — wie es scheint, nur auf d. westl. Sinaihalbinsel — Ende Mai u. im Juni quellende süße, klebrige, honigartige (vgl. den türk. Namen *بَصْرَة* *Başya-Honig*, ZDMG 23 275 ff.), in schweren Tropfen zu Boden fallende Saft. Ritter, Erdk. 14 665 ff., Ebers, Durch Gosen 223 ff., Dillm. u. Baentsch zu Ex 16 36, Reinke, Beitr. 5 305 ff. BHWb 2 964, KBWb 414 f., EB 2929, Renaud et Lacour, De la manne du désert, Alger 1881, u. üb. Manna aus and. Ländern Lane 306, ZDMG 35 254.†

I.A.a. Betekenis van de tekstgegevens

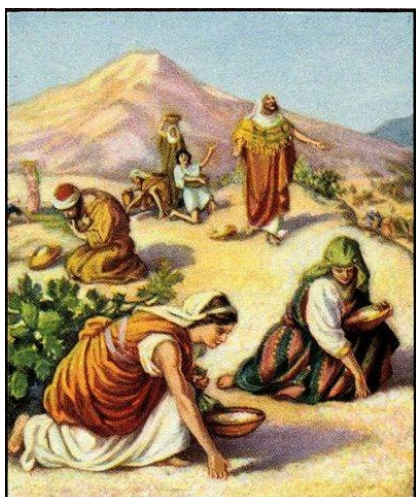
Manna מַּנָּה, het wonderbare voedsel van de Israëlieten in de woestijn: Ex.16:15, 31, 33, 35; Num. 11:6-9; Deut. 8:3, 16; Joz. 5:12; Neh. 9:20; Ps.78:24, 25 (tafel van de hemel/brood der machtigen); 105:40 (brood van de hemel)

= naar het schijnt het bij de bedoeïnen aan de westkant van het Sinaï schiereiland voorkomende manna; d.i. het uit de takken van de *Tamarix gallica mannifera*, eind mei en in juni opwellende zoete, kleverige, honingachtige in grote druppels op de grond vallende sap.

I.A.b Samenvatting + toepassing

1. Enkele bijzonderheden:

- Elke morgen was het manna er, als de dauw op het land was (Ex. 16:13v; Num. 11:9).

Het was als een regen uit de hemel gevallen; daarom noemde men het ook wel: hemelbrood (vgl. o.a. Deut. 33:28). Een echte naam had het volk er niet voor. Daarom zei men, toen men het manna voor het eerst zag, alleen: Ma(n) hoe (Hebr. = wat is dit?)

- Het bestond uit kleine, ronde korrels in de vorm van korianderzaad en had de witte kleur van bedolah.¹ Het werd in handmolens gemalen of in mortieren fijn gestoten en daarna gebakken. De smaak was als in olie gebakken honingkoeken (Ex.16:14, 23, 31; Num. 11:7v)

- Het manna lag er in zo grote hoeveelheid, dat er voor elke Israëliet dagelijks een gomer (ong.twee liter; 1/10^e efa) kon worden ingezameld. Wat na de inzameling achterbleef op de grond, smolt in de zonnewarmte (Ex.16:21). Het ingezamelde manna kon niet bewaard worden tot de volgende dag; dan kropen er wormen doorheen (Ex.16:20).

¹ Korianderzaad wordt ook nog in onze tijd verwerkt in 'muisjes'. Bedolah is een soort balsemhars (vgl. ook Gen.2:12). Dit is niet een edelgesteente (zo de Joodse exegeet Rasji), maar een geurige balsemhars, gewonnen van de wijnpalm. Het heeft veel weg van was. Zo Dr. A. Noordtjij in De Korte Verklaring op *Numeri*; Kampen, 3^e druk, blz. 120.

- Alleen op de dag voor de sabbat mochten de Israëlieten voor twee dagen manna verzamelen; op de sabbat zelf was er geen verzameling door God toegestaan. (Ex.16:4v, 22vv)
- Het manna was er geweest, totdat het volk de Jordaan was overgestoken en zich in Gilgal nabij Jericho had gelegerd waar het de vruchten van het land kon eten (Joz. 5 10-12).
- In het bijbels woordenboek van Online Bijbel is over het manna nog het volgende te lezen: ...Ook tegenwoordig [19e eeuw] wordt er in delen van het schiereiland Sinaï door de Arabieren een manna ingezameld, dat door de kloosterlingen van de Sinaï aan pelgrims als Israëlitisch woestijnbrood verkocht wordt. Dit manna groeit aan de struik of boom die bij de Arabieren tarfa heet, een tamariskensoort (*Tamaris mannifera*). Deze struik wordt soms wel 5 m hoog.
- Het in het huidige Europa in de handel zijnde manna komt van Calabria en Sicilië. Het is een natuurlijke zoetstof, die wordt gewonnen uit de boomsappen van de Siciliaanse es. Het druppelt van de takken van die boom gedurende de maanden mei en juni. 's Nachts is het vloeibaar en lijkt het op dauw, maar in de morgen begint het te harden.

2. Drie dingen zijn in het verhaalde over het manna, ook voor ons van groot gewicht.

- ✓ Het brood in de woestijn was genoeg voor heel het volk om in leven te blijven. Het was hun dagelijks voedsel; d.i.: het was er elke dag en het was elke dag hetzelfde. Dit herinnerde Israël aan het feit, dat zij een zwerversbestaan leidden. Zou dat misschien ook de bedoeling zijn van het volmaakte gebed dat Jezus ons leerde: Geef ons heden ons dagelijks brood (= het benodigde/ gebruikelijke voedsel voor de komende dag). Of zoals de Spreukendichter bidt: Geef mij geen armoede of rijkdom; voed mij met het brood van mijn bescheiden deel (Spr. 30:8). Het hoeft heus geen vetpot te zijn. C.H. Spurgeon vertelt van een arme hutbewoner die een droog stuk brood at, zijn glas met water vulde en zei: 'Dit alles en daarenboven nog Christus.'

Er is alle reden om zich te verootmoedigen en aan de grond te blijven. Overvloed maakt al spoedig hoogmoedig; gebrek kan tot stelen leiden. Of zoals we kunnen lezen in Deut. 8:3: De mens leeft niet alleen van het brood, maar..van alles wat uit des Heeren mond uitgaat (het brood des levens). Zei Jezus dat ook niet tegen de satan die Hem na veertig dagen verzocht in de woestijn om van stenen brood te maken?

- ✓ Ooit ontving ik een roeping naar een gemeente waar ik zou moeten gaan wonen in een huis dat op een plaats stond die men de Sahara noemde. In mijn biddende overweging kwamen de woorden van Ps. 78:19b in mijn gedachten: Zou God een tafel kunnen aanrichten in de woestijn? Dat was in feite ongeloofstaal. Maar voor mij werd het een gebed en vond ik het antwoord in vs. 24v: God regende op hen het man om te eten en gaf hun het hemels koren. Een ieder at het brood der machtigen; Hij zond hun teerkost tot verzadiging. Zo ontvangt een dienaar des Woords met zijn gemeente ook brood uit de hemel om onder elkaar uit te delen: het eeuwige Evangeliewoord of zoals er ook in de geciteerde verzen staat: het brood der machten = engelenbrood (zo de LXX: Septuagint).²

² In de commentaar van Keil-Delitz lezen we: 'Lxx correctly renders *αρτον αγγελων* (cf. [Psa_103:20](#)). The manna is called "bread of angels" (Wisd. 16:20) as being bread from heaven ([Psa_78:24](#),

God is onweerlegbaar goed. Hoe waar is het wat Nehemia (9:20) Israël en ook ons voorhoudt: Gij hebt Uw goede Geest gegeven om hen te onderwijzen; en Uw manna hebt Gij niet geweerd van hun mond....

- ✓ Opmerkelijk is het, hoe de Heere het volk ook in de woestijn op het hart bond om de sabbat te eerbiedigen. Het valt te verstaan, dat er in Egypte door het volk van God in de slaafse dienst aan Farao van echte sabbatsrust niet veel was terechtgekomen. Gelukkig mocht en kon het tijdens de woestijnreis naar het beloofde land anders ernaar toegaan.

Op de dag voor de sabbat (de 6^e dag) lag er voldoende manna op de aarde voor twee dagen en mocht het volk dat verzamelen en ook bewaren voor de komende rustdag. Dan stonk het niet. Zie Ex.16:29. Alzo rustte het volk op de zevende dag (vs.30). Met deze bepalingen voor de dag van de sabbat/ rustdag mogen wij onze winst doen, ook in onze totaal veranderde maatschappij. Op de rustdag (voor ons de zondag) zijn de winkels dicht en de kerken open. Dan mijden wij de voetbalstadia. Dan doen wij slechts werken van noodzakelijkheid (gezondheidszorg/ veiligheidsbeheer van politiemensen...). Dan is het de beurt aan Gods goede Geest om ons te onderwijzen.

3. Op nog een ding mogen we tenslotte de aandacht vestigen. Na 40 jaar van omzwerven door de Sinaiwoestijn sloeg het volk van God weer eens aan het mopperen. Deze keer ging het over het hemels brood dat zij zo lang al als een Godswonder hadden ontvangen. Zij zeiden: Onze ziel walgt van dit zeer lichte brood (Num.21:5b). Men wilde al veel eerder graag terug naar de vleespotten van Egypte. Welk een snode ondankbaarheid. Het werd door God gestraft met een slangenplaag. Ook in onze dagen wordt er vaak gemopperd op het dagelijks brood, hoewel we er een grote verscheidenheid van hebben en bovendien veelsoortig beleg.

Hebben wij ons daarover niet te schamen, als we de voedselschaarste en honger in vele landen waarnemen?

II. HET NIEUWE TESTAMENT

I.A Het Griekse woord voor manna in het NT is τὸ μάννα.

II.A.a Tekstgegevens/ korte omschrijvingen (o.a.volgens Trommius)

- Onze vaders hebben het manna gegeten... (Joh. 6::31, 49, 58)
- Allen hebben dezelfde geestelijke spijs gegeten (1 Kor. 10:3)
- Die veel verzameld had, had niet over; en die weinig verzameld had, had niet te weinig (2 Kor. 8:15)
- In welke (nl. de ark des verbonds) was de gouden kruik, daar het manna in was (Hebr.9:4.).
- Ik zal hem geven te eten van het manna dat verborgen is (Openb.2:17)

1. In Joh. 6 zegt Jezus iets heel opmerkelijks.

[Psa_105:40](#)), the dwelling-place of angels, as being *mann es-semâ*, heaven's gift, its Arabic name, - a name which also belongs to the vegetable manna which flows out of the *Tamarix mannifera* in consequence of the puncture of the *Coccus manniparus*, and is even at the present day invaluable to the inhabitants of the desert of Sinai.

Niet Mozes heeft u gegeven het brood uit de hemel, maar Mijn Vader geeft u dat ware brood uit de hemel. Want het brood Gods is Hij, Die uit de hemel nederdaalt, en die aan de wereld het leven geeft... Ik ben het Brood des levens; die tot Mij komt, zal geenszins hongeren, en die in Mij gelooft zal nimmermeer dorsten...Uw vaders hebben het manna gegeten in de woestijn, en zij zijn gestorven....Die (Mij) dit brood eet, zal in der eeuwigheid leven (Joh. 6::31, 49, 58).

Hier hebben we dan een van de vele 'Ik ben' uitspraken van Jezus. Daarin biedt Hij Zichzelf aan als het ware Brood des levens dat in (voedings)waarde het manna van eertijds in de woestijn ver te boven gaat. Wie Hem, Israëls Messias door het geloof omhelst, vindt in Hem brood dat verzadigd tot in het eeuwige leven. Het vult zijn bestaan met een gerechtigheid waarmee hij voor God kan bestaan: Brood uit de hemel, door de Vader gegeven. Een ondoorgrondelijk en aanbiddelijk geheim.³ Tot verzadiging van hem/ haar die om God verlegen is geraakt en het leven buiten zichzelf heeft leren zoeken. U hoeft niet van de honger om te komen. Het hemels brood ligt voor u net als het manna dat God aan Israël gaf voor het oprapen. Als u hongert naar God, verlaat uw tent en kom tot Jezus. 'Die tot Hem komt, zal Hij geenszins uitwerpen.

De Joden ergerden zich aan het woord van Jezus over het eten van Zijn vlees. Zij begrepen het nog minder dan wat hun vaders verstonden van het wonder van het manna, toen zij uitriepen: Wat is dit? (Hebr.man hoe). Maar wie zich in het geloof innig verenigt met het Brood uit de hemel, dat is Jezus Christus, eet in feite het vlees van Jezus (Jezus in de heilsbetekenis van Zijn lichamelijk bestaan op aarde). Onwillekeurig worden wij hier herinnerd aan Jezus' woorden tot Zijn discipelen bij het laatste avondmaal: Dit is mijn lichaam, hetwelk voor u gegeven wordt; doet dat tot Mijn gedachtenis.' (Luk. 22:19).⁴

2. In 1 Kor. 10:3 schrijft de apostel Paulus over Israël (als waarschuwend voorbeeld). Hij begint dan met een opsomming van de weldaden die het Godsvolk ontving bij en na de uittocht uit Egypte. En daarbij brengt hij dan ook het brood uit de hemel ter sprake, dat Israël kreeg. Hij schrijft, dat allen dezelfde geestelijke spijs gegeten hebben. In het wonderde brood dat Israël kreeg van zijn God, mocht het een geestelijke zegen proeven: een toonbeeld van ontferming van hun God. 'Smaakt en ziet, dat de Heere goed is; welgelukzalig is de man, die op Hem vertrouwt (Ps.34:9). Wee ons dan, als wij net als dit gezegende volk aan de gang blijven met hoereren en murmureren. Want al de dingen die dit volk zijn overkomen, zijn beschreven ons tot voorbeelden.

3. Verder brengt Paulus de inzameling van het manna door Israël nog een keer ter sprake in zijn tweede brief aan Korinthe (2 Kor.8:15), als hij schrijft: Die veel verzameld had, had niet over; en die weinig verzameld had, had niet te weinig. Vgl. 1 Kor. 10:3.

In dit hoofdstuk wekt de apostel ons op om de armlastige christenen te Jeruzalem mild te gedenken. Laat er gelijkheid zijn. Geef van uw overvloed zoveel aan uw behoeftige naasten, dat zij die gebrek hebben, een leefbaar bestaan kunnen leiden. Neem een voorbeeld aan wat

³ In latere joodse geschriften wordt telkens van het manna gesproken als de gave van de eindtijd. Het oude wonder in de woestijn zou zich dan herhalen.' Zo Word Pictures in Bible Works; 6. Online Bijbel (woordenboek), s.v. manna; 7. Dr. Herman Ridderbos, *Het evangelie naar Johannes*, deel 1 (hoofdstuk 1-10); Kampen 1987; blz 264v

⁴ 'Het mysterie van (dit deelhebben aan het lichaam en bloed des Heeren) wordt symbolisch gerepresenteerd, zo dikwijls de kerken het Avondmaal vieren (J.Calvijn) zie dr. H. Ridderbos, blz.275.

het volk van Israël deed, toen men het manna van de hemel inzamelde. Het voorschrift was om een gomer per hoofd (ongeveer 2.2 liter) in te zamelen. En als dan het verzamelde vervolgens in de gezinnen verdeeld werd, bleek ieder steeds in voldoende mate gevoed te kunnen worden. Bij hen die meer verzameld hadden (uit vrees te kort te komen of uit hebzucht) bedierf het manna. Dus: eerlijk zullen we alles delen. Niet: ik een beetje meer dan hij/ zij.

Als wij het goede nieuws van het rijke Evangelie van Israël hebben ontvangen, laten wij (de gelovigen uit de volken) Israël dan ook maar de armen in Israël het hun toekomende geven.

C.H.Spurgeon klopte eens bij een welgesteld man aan om te vragen om een gift voor één van zijn weeshuizen. Hij kreeg nul op het request. 'Maar', zei die man, 'ik zal wel voor uw tehuis bidden.' Waarop Spurgeon antwoordde: 'Als uw gebeden één cent waard waren, zou u die (ene cent) er niet voor over hebben.' Bidden met gevouwen handen is niet mogelijk, als wij tegelijk de hand op de geldbuidel houden.

4. Hebr.9:4 vertelt ons van een gouden kruik 'voor het aangezicht van de Heere' in (de ark)/ de tabernakel waarin een gomer manna werd bewaard (Ex.16:32vv). Een aandenken aan de hemelse gave van God gedurende de woestijnreis. M.Henri schrijft: Het was ook een type van het brood des levens dat wij in Christus hebben, het ware ambrosia dat onsterfelijkheid schenkt. Dit was ook een gedenkteken van Gods wonderlijke voeding van Zijn volk in de woestijn, opdat zij nooit zo'n uitnemende gunst vergeten zouden noch God zouden wantrouwen in de komende tijd.

5. Ik zal hem geven te eten van het manna dat verborgen is (Openb.2:17).⁵

Dit is de overweldigende belofte vanwege de verhoogde Heere aan Zijn gemeente te Pergamum en aan allen die breken met de tijdgeest en zich verlustigen mogen in hun Heere en Heiland. Hij heeft de overwinning behaald op alle vijanden van God en van Zijn koninkrijk. 'Gedurende de moeitenvolle reis van de gemeente van Christus, is aan alle kanten het zwaard der vijanden dreigend opgeheven en de verlokkers loeren overal, maar "het verborgen manna" (de rijkdom van Christus) geeft de kracht om hoopvol verder te gaan' (Dr. J. H.Bavinck, *Voort wentelen de eeuwen*; Wageningen z.j., 3^e druk; blz.59v). Het heet verborgen manna, want 'de invloeden en vertroosting van de Geest van Christus in gemeenschap met Hem, neerdalende van de hemel in de ziel ter ondersteuning, van tijd tot tijd, is verborgen voor de rest van de wereld' (aldus M. Henri bij Openb.2:17).

P.S.

Een van de Erskines roept uit in een preek: 'Noem mij eens een geval, dat buiten het bereik is van de belofte?... Zeg dan niet, wat zal ik met de belofte doen, of waartoe heb ik ze nodig? Wel mens, wie ge ook mag wezen, tot u is het woord dezer zaligheid gezonden (Hand.13 : 26) en ik zal u in Gods naam zeggen, wat gij daarmee doen moet. Gij moet de Heere op Zijn Woord aannemen, zeggende: 'Amen, Heere, zo neem ik U dan op Uw belofte aan; o, laat ze mij aangrijpen, want zij is voor mijn ziel een blijde boodschap.'

⁵ In deze voordracht is gebruik gemaakt van 1. Gesenius' *Hebr. und Aram. Handwörterbuch*; 16^e Aufl. 1915, s.v. 2.77. Trommius' *concordantie*, s.v. manna/ hemels brood; 3. Woordenboek ISBE = Internat. Standard Bible Encyclopedie, s.v. manna; in E-sword; 4. Easton Bible Dictionary (Bible Works), s.v. manna; 5. Robertson's Word Pictures in Bible Works; 6. Online Bijbel (woordenboek), s.v. manna; 7. Dr. Herman Ridderbos, *Het evangelie naar Johannes*, deel 1 (hoofdstuk 1-10); Kampen 1987; blz .406v.; 8. Zie E-sword (comm. M. Henri/ Keil-Delitz); 9. Dr. A. Noordt zij in De Korte Verklaring op *Numeri*; Kampen, 3^e druk; 10. Dr. J. H. Bavinck, *Voort wentelen de eeuwen*; Wageningen z.j., 3^e druk.

